

דבר העורך

קופיקה

פעם בתקופה עלינו לעצור רגע קט מן המירוץ השוטף של "מאורות הדף היומי", והוא שוטף בערוצים רבים בקול רעש גדול, ולומר תודה לאנשים שמזינים את המנוע של המערכת.

המזכיר על ידידי בית "מאורות הדף היומי", המזיילים מכספם לאחזקת שיעורי תורה, מתוך מטרה אחת - להרבות תורה בישראל.

סבורני, שכל אחד מבית "מאורות הדף היומי" צריך למצוא את הדרך כיצד להביע את הערכתו אליהם מפעם לפעם. את הערכתי האישית אביע במעשה המרגש הבא, שהתפרסם בספר חזיונות טמירים.

היה זה בוקר יום שישי בעיר תל אביב, שנת תשי"ב (1952).

ר' מרדכי שפירא, בחור אמריקאי שלמד באחת הישיבות בארץ ישראל, הלך ברחוב אלנבי שבעיר, כאשר לפתע צדה את עינו תמונה מעניינת. אדם מבוגר בעל זקן לבן עמד בקיוסק שלו ומכר סחורה לקונים הרבים, וכל אותה עת לא הרים את עיניו ולא הביט ישירות באיש מהם. ר' מרדכי החליט להתקרב ולברר את פשר העניין.

כאשר ניגש אל הקיוסק, שמע את אחד הקונים מבקש לקנות סיגריות.

"מה השעה עכשיו?" שאל המוכר.

הקונה הביט בשעון. "רבע אחרי שנים עשרה", השיב הקונה.

"אני מצטער" אמר המוכר, "אבל אני חושב שאחרת את המועד, איני מוכר סיגריות לאחר חצות ביום ששי".

הקונה משך בכתפיו והתרחק מן המקום. ר' מרדכי שפירא התקרב אל הקיוסק והבחין בספר "שלום עליכם, ר' יהודי", ברך את המוכר.

האיש הרים את עיניו מן הספר, "עליכם השלום" השיב "במה אוכל לעזור לך?"

"מה שמך?" שאל ר' מרדכי שפירא.

"שמי יעקב אוקסנרוק, ומי אתה?"

"שמי מרדכי שפירא. אני מאמריקה, אך אני לומד כאן בישיבה".

דף כ/ב בכל מערבין

"תחום שבת" - מן התורה או מדרבנן

בפרק "בכל מערבין" מתחילים ללמוד על דיני "עירוב תחומין". טרם נדע כיצד מערבין את התחום, עלינו לדעת תחום זה מהו, מה מקורו ועד היכן הוא משתרע.

ובכן, החלק הידוע והמפורסם ב"תחום שבת" הוא, שבשבת קודש רשאי אדם לצאת עד אלפיים אמה ממקום שבתו בכניסת השבת. מעבר לאלפיים אמה הוא אינו רשאי לצאת. זה הוא "תחום שבת".

כמקור לאיסור זה, מביאה הגמרא (ע"י סוטה כזב ולקמן נ"א) את הפסוק (שמות טז/כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ברם, לדעת חכמים, פסוק אינו מקור האיסור, מפני שאיסור תחומין אינו אלא מדרבנן, וחכמים הסמיכו את איסורם לשון הפסוק. רבי עקיבא חולק וסובר, כי זו דרשה גמורה, ואיסור תחומין הוא מן התורה. יש מן הגאונים שפסקו הלכה כרבי עקיבא, אך דעתם לא הובאה להלכה - אשר נפסקה כדעת חכמים, שאיסור יציאה מחוץ לתחום אלפיים אמה הוא מדרבנן בלבד.

ככל שהלכה זו נראית פשוטה, היא הופכת למסובכת עם גילוי דברי הירושלמי בו מבואר, כי לא נחלקו חכמים על רבי עקיבא אלא לגבי שיעור התחום ולא לגבי עיקר הדין. לאמר, גם חכמים מודים כי איסור תחום שבת הוא מן התורה, אלא שרבי עקיבא סובר שהגבלת התורה היא עד אלפיים אמה וחכמים סוברים כי הגבלת התורה היא עד י"ב מיל [כשיעור שטח מחנה ישראל].

במהלך הדורות נידונו ראיות שונות מן התלמוד לכאן ולכאן, ביניהן נידונה הבריייתא (וי"ב) בה נאמר: "דתני רבי חייא לוקין על עירוב תחומין דבר תורה". הראשונים דנים, אם ברייתא זו כרבי עקיבא ואין הלכה כמותה, או שניתן לבארה כדעת הירושלמי והיא מתייחסת לתחום י"ב מיל.

מסוגיות רבות בתלמוד הבבלי מוכיחים הראשונים, כי לדעת חכמים איסור תחומין הוא מדרבנן בלבד, אך הכרעה ברורה אין בנושא והוא נותר שנוי במחלוקת גדולה בין הראשונים. לדעת הרמב"ם (הל' שבת פרק כ"ז הל' י"א), הראב"ד (הובא בראשונים י"ב), סמ"ג (לאוין ס"ו), ועוד, הלכה כירושלמי, שמעבר לי"ב מיל איסור תורה לצאת מחוץ לתחום. לעומתם דעת בעלי התוספות, רמב"ן, בעל המאור, רא"ש ועוד (ראה בראשונים שם), כי להלכה, איסור תחומין אינו אלא מדרבנן, ואילו הפסוק "אל יצא איש ממקומו" נדרש לעניין איסור הוצאה (ע"י לעיל י"ב בתוד"ה "לאוין"), וחכמים הסמיכו עליו את תקנתם לגבי איסור תחומין (ע"י רש"י שבת ד"א ד"ה בעירובי תחומין).

מרן המחבר והרמ"א ("שולחן ערוך" או"ח סי' ת"ד) חותמים את הנידון בהכרעה, כי עד י"ב מיל אין איסור תורה בדבר כי אם איסור דרבנן, ומי"ב מיל יש לחשוש לשיטות הסוברות כי איסור תחומין הוא מן התורה. לפיכך, בספק תחומין המתעורר עד י"ב מיל, ניתן להקל, שהרי ספק דרבנן לקולא, ובספק תחומין המתעורר לגבי השטח.

עילוי נשמת

מרת **נאוה בראל** ע"ה
ב"ר חיים ז"ל
נלב"ע ל' תשרי תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

מרת **שרה לויטס** ז"ל
ב"ר שמאל ז"ל
נלב"ע ל' תשרי
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י ילדיה הר"ל אשר
ולאה בהרב שיחיו ר' צננה

עילוי נשמת

מרת **חיה רחל וינברג** ע"ה
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
נלב"ע כ"ט תשרי תשמ"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י ילדיה הר"ל מנחם
וינברג ומשפ' שיחיו במ ברק

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר יצחק פריז ז"ל ב"ר שמאל זינוול ז"ל
שהמשיך מורשת אבותיו להדפיסת ספרי בית סוכטשוב
והפיץ במסירות את "מאורות הדף היומי" בארה"ב
נלב"ע ג' חשוון תשס"ב ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו - בארץ ובארה"ב

"אתה מאמריקה?" התפעל המוכר "אם כן, אולי תוכל לעזור לי!"

"כמובן" השיב ר' מרדכי שפירא, אף שבתוכו חשש מן הבאות, האיש יבקש ודאי לדעת אם הוא מכיר את בן דודו חיים המתגורר אי שם בניו יורק, או אולי בקליפורניה...

"ובכן" פתח בעל הקוויטס "לפני שנים רבות הכרתי מישהו בעיירה שלי באירופה שמו היה ארקלה סוויצלאצר. שמעתי שנסע לאמריקה לפני שנים רבות. אולי ידוע לך במקרה מה עלה בגורלו?"

ר' מרדכי שפירא הביט בו בתדהמה. הוא הבין שהכונה היא לאנן הרב אהרן קוטלר, מייסד וראש ישיבת ליקוד שבארצות הברית. מה הקשר בין הרב לבין יהודי זה.

"מאיפה אתה מכיר אתה, אה, ר' ארקלה?" שאל.

"באותם ימים הייתי שוחט" הסביר האיש. והיה לי מנהג קבוע, שעל כל קילו בשר שהייתי מוכר, הנחתי בצד קופיקה (מטבע) אחד לצדקה עבור לומדי התורה.

ארקלה גר בעיירה שלי. הוא היה ילד מבריק וכולם אמרו שנוכח לו עתיד גדול בתורה. ולכן, כשהגיע לגיל ארבע עשרה, לקחתי את כל הקופיקות שאספתי וקניתי לו כרטיס לרכבת הנוסעת לסלובודקה, שם התעתד ללמוד אצל הסבא מסלובודקה.

לאחר המלחמה הגעתי לארץ ישראל. שמעתי שארקלה נסע לאמריקה ותהיתי לדעת, מה עלה בגורלו, האם אמנם נעשה לגדול בתורה.

"ר' יעקב אוקסנקרוב" אמר ר' מרדכי שפירא כשקולח נחנק בהתרגשות: "ר' אהרן הוא אחד מגדולי הדור באמריקה!"

"ברוך השם" מלמל ר' יעקב כשדמעות זולגות מעיניו "ברוך השם!"

אותן קופיקות שהצטברו בקופתו של מוכר הבשר, הצמיחו את גדול הדור, רבי אהרן קוטלר, אשר היה ראש ישיבת קלעצק, ולאחר מכן הקים את עולם התורה בארצות הברית, ייסד את ישיבת ליקוד המפורסמת והעמיד אלפי תלמידים.

קופיקה!

האם צריך להרחיב, מה רבה זכותם של אנשים יקרים עד למאד אלו. אולי היהודי המשתתף בשיעור דף היומי, לא היה לומד תורה אלמלא סיועכם. אולי. אולי בלא ההשתתפות בשיעור הדף היומי, הוא לא היה מקפיד יום יום על תפילה במניין. אולי. אולי ילדי חמישים בתי הספר בהם מתקיימות פעילות מטעם מאורות הדף היומי, היו מפתחים רגשות אחרים כלפי לימוד התורה. אולי. אולי אחד מהם יגדל לגדול הדור. אולי. אולי בשנים עשר אלף בתי האב המשתתפים במסגרות השונות של פעילות מאורות הדף היומי, משתדלים להקפיד יותר על מה שצריך להקפיד, להתעלות ברוחניות. אולי. **בשם** כולם, תודה מעומק הלב.

★ ★ ★

פרסומת מוצלחת ב-22 אגורות ומכאן, ליוזמה של איש אחד, שראוי להעלות על נס.

חשוב מאד לפרסם זאת, כדי לעקור מן השורש את הדעה הרווחת, כי לא ניתן להגיע אל תודעתם של אנשים רבים, ללא השקעה רצינית של ממון ואמצעי פרסום שונים.

הנה יהודי קטמוני, שעושה זאת בדרך הטובה ביותר, בהשקעה של 22 אגורות - מחיר הדפסת נייר בודד במדפסת. המדובר על הרב שמעון הכסטר שליט"א, מגיד שיעור בדף היומי בשפה האנגלית, אשר בשלהי תקופתו, סוף שנה, סוף מסכת, וכדומה, הוא מפרסם בשערי השטיבלאך המפורסמים שבשכונת קטמון, את ה"מאזן", כפי שהוא מכנה אותו.

המאזן ערוך כך, פחות או יותר:

דו"ח על השנה שחלפה

השקעה (חובה): שעה ביום.
תוצאות (זכות):

1. סיום מס' תמורה = 33 דפים.
2. סיום מס' כריתות = 27 דפים.
3. סיום מס' מעילה. קנים, תמיד, מידות = 36 דפים.
4. סיום מס' נדה = 72 דפים.
5. סיום מס' ברכות = 63 דפים.
6. סיום מס' שבת = 155 דפים.

סה"כ 386 דפים (שנה מעוברת).

בחלקו התחתון של הדף מפורסמים זמני

שמי"ב מיל והלאה, יש להחמיר כבכל ספק דאורייתא.

לעומת זאת, דעת הגר"א נוטה להכריע כדעת הפוסקים, שלעולם איסור תחומין מדרבנן (ראה "משנה ברורה" שם ס"ק ז').

לאיזה בית חולים לנסוע? נחתום בידיעה חשובה ביותר, שנידונה לאחרונה בשל אקטואליותה. מעשה בכחן שנדרש בשבת ללוות חולה לבית חולים. נהג האמבולנס שנכרי היה, שאל אותו איזה בית חולים מועדף עליו, כאשר לפניו עמדו שתי אפשרויות. בית חולים אחד קרוב, אינו מחוץ לתחום י"ב מיל, אך בו אין הקפדה על שמירת טומאת מתים והוא עלול להטמאת בטומאת מת, ואילו בית החולים השני מקפיד על הנושא, אך הוא רחוק, ועליו לעבור את תחום י"ב מיל. מה עליו לעשות.

ובכן, המהרי"ק כותב (שורש מ"ה), כי אף על פי שאיסור יציאה מחוץ לתחום אינו דווקא במהלך ברגליו, אלא גם הנוסע בקרון המונהג על ידי נוכרים עובר על איסור תחומין [כך הלכה, לא כדעת הרשב"ם, עיי' "שולחן ערוך" או"ח סי' רמ"ח סעי' ב'], ברם, אין זה אלא מדרבנן, מן התורה הוא אינו עובר על איסור תחומין, אלא כאשר הולך בעצמו. ממילא, על מיועדנו הכהן להעדיף את בית החולים הרחוק, שהרי הוא מונהג על ידי נכרי ואינו עובר על איסור תחומין. לו אמנם נהג האמבולנס היה יהודי, אסור היה לו להורות כן, מפני שהנהג יעבור על איסורים נוספים בעצם הנהיגה בלא צורך (ראה "קריית אריאל" פ"א, ובהערות שם אות ט').

דף כזב בכל מערבין

עירוב תחומין מועיל מן התורה?

לאחר שהתוודענו לשאלה העקרונית והיסודית, אם איסור תחומין הוא מן התורה או מדרבנן, ולהלכה שהתקבעה כי איסור יציאה מחוץ לתחום עד י"ב מיל אסור מדרבנן, ומי"ב מיל יש לחשוש לשיטות הסוברות כי איסור תחומין הוא מן התורה - הבה ניתן את דעתנו על המקרה הבא שמציב בעל ה"מנחת חינוך" (מצווה כ"ד אות ב'):

אדם הניח "עירוב תחומין" במרחק אלפיים אמה מעירו, כנדרש, ולבסוף הרחיק לכת הרבה מעבר לארבעת אלפים אמה, אך לא עבר י"ב מיל ממקום העירוב ואילך, האם עבר על איסור תורה? בעצם, שאלתנו היא, האם "עירוב תחומין" מועיל מן התורה או מדרבנן בלבד.

טרם נתמקד בנידון עצמו, נסביר בקצרה את המושג "עירוב תחומין" הנשנה ונלמד בפרקנו "בכל מערבין" בנידונים שונים. כאשר אדם יודע מערב שבת כי בשבת הוא צריך לצאת מחוץ לתחום שבת, מחוץ לאלפיים אמה, באפשרותו לשנות את מקום שביתתו. לאמר, שהמקום שבו הוא נחשב כשוכנת בכניסת השבת, לא יהא בעירו, אלא במרחק אלפיים אמה לכל היותר מקצה עירו, או אז, רשאי הוא בשבת להלך ארבעת אלפים אמה. אלפיים אמה מעירו עד למקום בו הוא שוכנת, ומשם אלפיים אמה נוספים כתחום שבת.

העתקת מקום שביתתו אל מקום אחר נעשית באמצעות הנחת דבר מאכל [אשר מהותו, שיעורו ופרטיו יילמדו בהמשך בס"ד] בערב שבת, במרחק של עד אלפיים אמה מחוץ לעיר, ואזי נחשב כמי שקנה שביתה במקום בו מונח דבר המאכל.

"עירוב תחומין", איפוא, אינו מתיר יציאה מחוץ לתחום שבת, אלא הוא משנה את מקום השביתה ועמו מועתק תחום השבת [קיימת צורה נוספת של עירוב, הלא היא "מערב ברגליו", ראה לקמן דף מט במשנה ולדעת ר"י זה עיקרו של עירוב וכן הלכה].

השאלה אותה אנו מבקשים לברר היא, האם "עירוב תחומין" הוא אמצעי המועיל באיסור תחומין מדרבנן בלבד, או שמא גם באיסור תחומין מן התורה.

ההכרעה בנידון זה תשליך על גורלו של היהודי בו עסקנו בתחילת המאמר. אם עירוב תחומין אינו מועיל מדין תורה, הרי שברגע שהוא הלך י"ב מיל מעירו, עבר על איסור תורה. אולם, אם עירוב תחומין מועיל מן התורה, מודדים את הי"ב מיל החל ממקום העירוב, היינו: התווספו לו עוד אלפיים אמה עד שיעבור את האיסור.

השלכה הלכתית מעשית ביותר, קיימת לגבי אדם היוודע, כי אפשר שבשבת ייאלץ לצאת הרחק מחוץ לתחום מטעמי פיקוח נפש, למרחק שאינו עולה על כ"ד מיל, האם מוטל עליו לדאוג בערב שבת להניח עירוב תחומין בקצה הי"ב מיל? אם עירוב תחומין מועיל לאיסור תחומין מן התורה, עליו לעשות כן, אך אם אינו מועיל לגבי איסור תחומין מן התורה, לא יועיל מאום במעשיו.

ובכן, ה"טור" (או"ח סי' ת"ח) כותב נחרצות בפתח הלכות עירובי תחומין: "מפני שתחומין דרבנן הקלו בהן". לדעתו, איפוא, עירוב תחומין הוא קולא מדרבנן, אך אם עירוב תחומין היה איסור מן התורה, לא ניתן היה להעתיק את התחום באמצעות עירוב תחומין.

ברם, האחרונים תמהים על כך ביותר, תוך שהם מוכיחים מן הגמרא (לקמן לה/א), כי אפילו לדעת הסוברים שתחומין מן התורה, יש בכוחו של עירוב תחומין להעתיק את תחום שבת ולהרחיקו.

האחרונים מבארים, כי אומנם לדעת רבי עקיבא, שאיסור תחומין מן התורה, גם עירוב תחומין מן התורה הוא, שהרי גמרא מפורשת היא שניתן לערב את התחום. אך לפי הננקט על ידינו להלכה, שאיסור יציאה מחוץ לתחום אלפיים אמה הוא מדרבנן בלבד, אין כל ראייה מן הגמרא העוסקת בעירוב תחום אלפיים אמה, מפני שהוא מדרבנן (עיי' "תוספת שבת" ו"בית מאיר" שם).

[ראוי לציין, כי ברמב"ן לעיל יזא משמע, שלדעת שיי"ב מיל דאורייתא, יש עירוב ל"ב מיל. אולם בדעת שאר הראשונים לכאורה לא משמע כך, עיי' ספר "קריית אריאל" פ"א אות ח' ובהערה כ"ו].

השיעורים בדף היומי, ואת מכתבו אלינו הוא מסיים בדיווח הבא: "כמגיד שיעור בדף היומי באנגלית, לקבוצה של 15-20 איש, אני חש שפרסומים אלה יוצרים מודעות. התוצאות בשטח מדברות בעד עצמן: מספר המשתתפים גדל בהתמדה וכיום יש בשיטתך שלנו כבר 13 (!) שיעורים ביום בהם משתתפים כמעט 100 איש, מבוגרים וצעירים, שכירים ועצמאיים, סטודנטים וגנימלאים, ספרדים ואשכנזים, מכל הסוגים הרמות והרקעים. אני מביא זאת לידעתכם, כרעיון להרחבת השורות גם במקומות אחרים.

בכבוד רב
שמעון הכסטר
..... ירושלים
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
בברכת התורה העורר

לשונות התלמוד

"לימא פלוני ופלוני בפלוגתא דפלוני ופלוני קא מפלג" - האם נאמר, שפלוני ופלוני אשר נחלקו כאן, חולקים במחלוקת של פלוני ופלוני. כאשר נחלקו אמוראים בדיו מסויים, ומצאו בני הישיבה שכבר קדמום האמוראים בדורות הקודמים ונחלקו באותו הדיו, אזי מנסה הגמרא לברר אם באמת שוות הן המחלוקות הללו.

בשני אופנים תתברר כוונת שאלה זו:
א. כאשר נחלקו כבר לפני האמוראים הללו, אמוראים קדמונים וחשובים, כגון, רב ושמואל וכדומה, ומן הסתם כל האמוראים הבאים אחריהם ידעו את דינם ואם כן, מה להם לאמוראים בדורות שלאחריהם לחלוק מחדש בדיון זה ("הליכות עולם" שער ב' פ"ב ס"ז). ואם כוונתם לקבוע הלכה, יאמר "הלכה כפלוני".
ב. יש שכתב (מרן הב"י בכללי הגמרא שער ב' פ"א ס"ו) שבשון זה לא נתכוונה הגמרא להקשות על האמוראים, אלא לברר כמי נפסקה הלכה, שעל ידי השוואת מחלוקתם ניתן לקבוע את ההלכה לפי הכללים המסורים לנו לעניין פסק הלכה.
(מעובד מתוך ספר כללים וביאורים בלשונות התלמוד)

"תוך תוך"

פנינים

תוך תוך.
זוהי דוגמה לתופעה לשונית המכונה (על פי היוונית) "אונטופניה": שימוש במקל שיש בה חיקוי לצליל טבעי, כגון השם המקראי "בִּקְבוּק" (ירמיה י"א), על פי קול המים הנשפכים מפיו הצר ("מצודת ציון" שם).

דף כזא אין למדין מן הכללות

יוצא מן הכלל

היו אומרים חריפי הישיבות: כל כלל יש בו יוצא מן הכלל; ברם כלל זה עצמו אין בו יוצא מן הכלל ונמצא שאף כלל זה יש בו יצא מן הכלל, וחוזר חלילה...

דף כחב רבי זירא כי הוה חליש מגרסיה

כבוד התורה - חלק מתלמוד תורה

דרש הגאון רבי יעקב קמינקא זצ"ל:
בסוגיה כאן מסופר, כי רבי זירא בימי חולשתו, היה יושב בפתח הישיבה, כדי שיקיים מצות קימה הידור לפני תלמידי חכמים בהכנסם ובצאתם.

מדוע בחר דוקא במצוה זו? וכי לא יכול היה לקיים מצוות נוספות? אלא, שקיום מצות כבוד תלמידי חכמים גם היא חלק ממצוות תלמוד תורה. ולפי שלא יכול היה ללמוד ("חליש מגרסיה") חפץ לקיים זאת לפחות. (זהו גם המסופר במנחת (א) כי אבימי טרח לבוא לפני רב חסדא ללמוד הימנו (אף שהיה יכול לבקשו לבוא אליו לפי שהיה תלמידו), משום ש"הכי

דף כזא ותו ליכא והא איכא כמיהין ופטריות

כמהין ופטריות - אין למדין מן הכללות

דברי התנאים, אשר פסקיהם קובצו למשניות על ידי רבי הקדוש, משמשים כבסיס העיקרי לתורה שבעל פה. מאחר שהתנאים קיצרו בדבריהם, ודייקו ביותר במשפטים ובמילים שהוציאו מפיהם, נוצר הצורך לקבוע כללים להבנת כוונותיהם בנושאים שונים.

בגמרתנו מובא הכלל, "אין למדים מן הכללות", היינו: פעמים, כאשר התנאים השתמשו במילה "כלל" או במינוח "זה הכלל" (ר"ן מגילה סוף פרק שני), אין בהכרח שהתכוונו לשלול יוצא מן הכלל (פירוש המשניות לרמב"ם קידושין כט/א), אלא כוונתם שכך הלכה ברוב המקרים. וכגון, אף על פי שאמרו "כל מצות עשה שהזמן גרמא... נשים פטורות" (קידושין כט/א), יש מצוות עשה שנשים חייבות בהן.

הכלל "אין למדין מן הכללות" אוגד בתוכו את כל הביטויים, כולל הביטוי "חוץ מ...". - למרות שמלשון התנא נראה כי הוא מנה את כל היוצאים מן הכלל, אפשר שקיימים עוד כמה יוצאים מן הכלל שלא נמנו על ידו, וכגון, נאמר במשנתנו, "בכל מערבין חוץ מן המים ומן המלח", אך הגמרא מבארת, כי אין מערבין גם בכמהין ובפטריות.

[העירוב בו עוסקת משנתנו הוא "עירוב תחומין", עיי' תוס' ד"ה "בכלל", היינו: אדם הרוצה לצאת מחוץ לתחום שבת, באפשרותו לטול דבר מאכל בערב שבת ולהניחו מחוץ לעיר ועל ידי כך נחשב כאילו שם הוא מקום שבתו].

הלומד את הסוגיה מסיק מכך, כי לא ניתן לערב בכמהין ובפטריות. כך אכן הבינו ולמדו את גמרתנו רבים מרבתינו הראשונים (ר"ף, רמב"ם בפירוש המשניות ובהל' עירובין פ"א הל' ח', רש"י קדושין לד/א, תוס' כאן ד"ה "מאן", רשב"א, ריטב"א ר"ן, רא"ש ס' א' ובתוספותיו, מאירי בחידושי ובית הבחירה כאן ובקדושין שם, ר' עובדיה מברטנורא, "מגיד משנה" שם), וכן נפסק להלכה (טור ו"שולחן ערוך" או"ח ס' שפ"ו סעי' ה').

מדוע לא ניתן לערב בכמהין ובפטריות? בקרב לומדי בתי המדרשות ידוע פירושו המחודש של הגאון מוילנא זצ"ל לגמרתנו (בביאורו לשו"ע שם ס"ק ט"ז, וראה גם הגהותיו על גמרתנו). הגר"א תמה, מדוע לא ניתן לערב בכמהין ובפטריות, הרי הם מאכל גמור, הכי גרועים המה מן המכשיות והחזיז, שניתן לערב בהם? ואם תאמר, כי הכמהין והפטריות אינם מבושלים, ומפני כך לא ניתן לערב בהם, מדוע ציינה הגמרא כמהין ופטריות דווקא, ולא דוגמא אחרת, כגון, חיטים, שעורים וכדומה.

"וכו" משנה את ההסבר בגמרא: לפיכך טוען הגר"א, כי מגרסת התלמוד המצוייה בידינו נשמטה מילה אחת - "וכו". כך צריך לגרוס בגמרתנו: "אף אגן נמי תנינא בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים והמלח וכו'. ותו ליכא, והאיכא כמהין ופטריות". המילה "וכו" באה לציין, כי הדיון מתמקד בהמשך המשפט המצוטט, בחלק שלא צוטט בגמרא, אלא במילים הממשיכות אחרי ה"וכו". מעתה, שאלת הגמרא "ותו ליכא, והאיכא כמהין ופטריות", מתייחסת להלכה הנוספת המובאת בהמשך הברייתא, העוסקת בדיני כסף מעשר שני. הלכה זו קובעת, כי רכישת דברי מאכל בכסף מעשר שני מוגבלת ולא ניתן לרכוש כל סוג של אוכל [כמבואר בהמשך סוגייתנו, שלומדים כן מ"כלל ופרט וכלל"].

חידושו הגדול של הגאון מוילנא עורר סערה רבתי בין כותלי בתי המדרשות, כפי שמעיד תלמידו הגדול, הגאון רבי ישראל משקלוב, בהקדמת ספרו "תקלין חדתי" (עיי' "דברי רבי אליהו ראס", סי' י"ד, שו"ת "שואל ומשיב" בהגהות ציון ירושלים על הירושלמי, ועיי' שו"ת "שערי ציון" סי' י"ב).

מעניין לציין, את שמספר בעל "תורה תמימה" (בספרו "מקור ברוך" ח"ג פרק כ"ג סי' ב') על פגישה שנערכה בין אביו, בעל "ערוך השולחן" זצ"ל, לבין בעל "צמח צדק" זצ"ל, נכדו של בעל התניא זצ"ל. במהלך שיחתם הועלו דברי הגר"א וה"צמח צדק" הגיב: "אך מי יאמר זכיתי לבבי בתורה וחסידות, בפרישות ובטהרה כהגר"א, ומה שהותר לו לא הותר לזולתו".

מכל מקום, על פי ביאורם של הראשונים ושל הפוסקים כולם, אין מערבים בכמהין ובפטריות. מדוע?

ערכן התזונתי של הפטריות: הרמב"ם בפירוש המשניות מפרש, כי הם נפסלו עקב ערכם התזונתי הירוד, "לפי שהם מזון גרוע מאד והיותם רעים בתכלית, אינן נחשבים ממיני המזונות". במקום נוסף (הל' דעות פ"ד הל' ט') מתבטא הרמב"ם על הכמהין והפטריות: "שהן רעים ביותר עד מאד וראוי לאדם שלא לאכלן לעולם". בספר "עלה לתרופה" (נדפס בספר הליקוטים במהדורת פרנקל) כתב, שכוונת הרמב"ם לכך, שפטריות רבות רעילות ויש צורך בידע רפואי נרחב כדי לדעת איזו מהן ראוייה לאכילה, וגם הראויות לאכילה, "כתבו הרופאים שהם מזון עב וגורמים רעות רבות ומונעת התנועה והנשימה והשתן, אשר על כן ראוי לכל בעל נפש להרחיק מהם".

דף כזב לוקחים יין על גב קנקנו

טבילת בקבוקי יין ריקים

כידוע, יהודי הרוכש כלי מן הנוכרי צריך לטובלו. בעבר דנו בגליונו (209 - עבודה זרה דף עה/ב) מדוע איננו טובלים את קופסאות השימורים המיוצרות על ידי נוכרים בחו"ל, הרי הרוכש קופסת שימורים שיוצרה בבית חרושת שבבעלותו של נכרי, העביר לבעלותו את הכלי, הלא הוא קופסת השימורים, ולכאורה, עליו לטובלו.

הנידון אינו נסוב על יהודי הרוכש קופסת שימורים ומרוקן את תוכנה מיד עם פתיחתה. שכן, מתי יטבול יהודי זה את הכלי? לפני ריקונו - בלתי אפשרי לעשות כן. לאחר ריקונו - כבר אין צורך בכך. סוגיית השימוש בקופסת שימורים שנרכשה מנוכרי, מתחלקת, איפוא, לשני סוגי השימוש הבאים: **א.** שימוש חד-פעמי בקופסה, היינו, פתיחתה ללא ריקונה, והשארת השימורים בה עד שיאכלום. **ב.** שימוש חוזר בקופסת השימורים למאכלים אחרים, או אף לבישול, כפי שנוהגים רבים לבשל ביצים בקופסת שימורים.

הבאנו מדברי האחרונים המצדדים כי אין צורך בטבילת קופסאות השימורים, אף לאחר ריקון תכולתן והעמדתן לשימוש נוסף, שכן, רק בעת פתיחתן הן נעשות כלי, שעד פתיחתן הן קופסה אטומה ואינן נחשבות כלי. היהודי הפותח את הקופסה, הוא היוצר את הכלי (ראה "שמירת שבת כהלכתה" פ"ט הערה מ"א - מ"ב, ובספר "טבילת כלים" פ"ד הערה כ' והביא שם גם מי שחולק).

כאשר נדון לגבי בקבוקי זכוכית מכילי משקה, כגון בקבוקי יין, אשר בשונה מהליך ייצורם של קופסאות שימורים נחשבים לכלי עוד טרם פתיחתם, מפני שהפקק והבקבוק אינם חטיבה אחת, לכאורה נכריע, כי הבקבוקים הם כלים שנמכרו מנוכרי לגוי, והמבקש להשתמש בהם לאחר שרוקנו מן היין חייב לטבולם [הנידון הוא בבקבוקי זכוכית, מפני שלגבי כלי פלסטיק הכריעו רוב הפוסקים שאין צורך לטבולם - ראה מאורות הדף היומי מסכת סוטה דף לז.]. אולם, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל ("שו"ת 'אגרות משה' י"ד ח"ב סי' מ') טוען כי אין צורך לטבולם תוך שהוא מביא ראיה מסוגייתנו, העוסקת בנושא שונה לחלוטין - מעשר שני, כלהלן.

מידי שנה בשנה, על בעל השדה להפריש מעשר שני, או מעשר עני לחילופין. את פירות מעשר שני עליו לאכול בירושלים, ואם הפירות עלולים להתקלקל עד בואו לירושלמה, רשאי הוא לחלל את הפירות תמורת כסף, ובכסף הזה יקנה דברי מאכל בירושלים.

במעות מעשר שני אלו, אינו רשאי לרכוש מאום, למעט דברי מאכל, ובכל זאת אומרת הגמרא, כי במעות מעשר שני ניתן לרכוש "יין על גב קנקנו" ובקר בעורו, מפני שהקנקן חסר חשיבות והוא מתבטל כלפי היין, ואין זו נחשבת כי אם רכישה של יין בלבד ושל בקר בלבד.

בקבוק יין אינו "כלי": מעתה, אומר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, הרוכש בקבוק משקה מזכוכית מן הנוכרי, אינו נחשב כרוכש כלי, שהרי הקופסה בטלה למאכל שבתוכה. רק לאחר ריקון תוכנה הקופסה נחשבת כלי, ותהליך זה הרי מתבצע ברשות היהודי... אין, איפוא, צורך לטבול את הקופסה, וניתן להמשיך להשתמש בה [ועיי' ש"י שיינו דווקא באופנים שהכלי בטל, כמבואר ברמב"ם הל' מעשר שני פ"ח הל' ב']. את תשובתו מסיים רבי משה בזכרונות מימי נעוריו, עת רכשו יי"ש ב'רוסלאנד' מחנויות השלטון, ולאחר מכן הוסיפו להשתמש בבקבוקים בלא טבילה.

כלי אבל טפל ליין: אולם, רבים מן הפוסקים חולקים וסוברים, כי חובה לטבול בקבוקים אלו קודם השימוש החוזר בהם, [ובשם "חזון איש" זצ"ל אף מוסרים, כי יש לרוקן את הבקבוקים מתכולתם ולטבולם, אם כי יתכן שהמדובר במקום שבו דרך בני אדם להשתמש בבקבוקים עם סיום תכולתם] (ראה ספר "טבילת כלים" פ"ד דין י"ג), ואילו ראייתו היפה של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל מסוגייתנו אינה מוכרחת, שכן, לא נאמר בסוגייתנו אלא שהבקבוק טפל לעיקר, לאוכל, ולפיכך ניתן לרוכשו אגב האוכל בכספי מעשר שני, אך מניין לנו שבטל ממנו שם כלי כלל [מלבד שמבואר בסוגייתנו, כי קניית הקנקן עם היין נדרש מן הפסוק ואינו מסברה בלבד].

מסתייעת מילתא טפ"י. [י'אמת ליעקב', נשא].

דף כט/ב ובקשו רחמים עליו וחיה מפני שהשעה צריכה לו

סגולה לזכות בדין - רבים צריכים לו

אמרו בעלי המוסר:

עצה לזכות בדין היא, שיעשה אדם את עצמו "איש הכלל", על ידי שסייע לאחרים, יעזור להם ויתמוך בהם. על ידי כך יהיה בבחינת רבים צריכים לו, הזוכה למעמד מיוחד לזכות בדין...

דף ל/א והאמר רבה בר בר חנה

סגולת פירות ארץ ישראל

כתב המהר"י עמדין זצ"ל:

"...ואע"ג דאמרינן 'וכי לאכול מפריה ולשבע מטובה היה צריך', אנו ודאי צריכים להם, כי פירות ארץ ישראל מוסיפים כח וחכמה כמו שאמרו (ב"ב קנח/ב) אוירא מחכים, ולא לחינם האריך התלמוד להזכיר אכילה מופלגת דר' יוחנן ותלמידיו כי אכלו פירות גינסר, שנראית באמת גוזמא, אבל חס ושלום שכינונו לספר בגנותו, אלא בשבחם ובשבח ארץ ישראל נתכוונו, ולהודיענו שפירותיה נותנים חיים לעם עליה ומוסיפים כח וגבורת ההשכלה, לפיכך היו מרבים לאכול מהם...". (מור וקציעה, או"ח סי' ר"ח).

לעילוי נשמת

אבי מורי החזן

הר"ר **שבת בראון** ז"ל

ב"ר עקיבא הלוי ז"ל נלב"ע א' מרחשון תשמ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו החזן הר"ר **יחזקאל**

בראון הי"ד - מלבורן אוסטרליה

לעילוי נשמת

ר' **זלמן אהרן ליסון** ז"ל

בן הרב ר' שמואל צבי ליסון ז"ל

נלב"ע כ"ט תשרי תש"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

הודעה חשובה

ניתן להשיג את הספר

"המאור המבואר"

בנפרד מהגמרא

מאות תכונות צבעוניות בתלת מימד

למחשבת הסוגיה

מחיר הספר 40 ש"ח

לפרטים והזמנות: 1700-500-151

הופיע! תקליטור מאורות הש"ס

על מסכת עירובין דף ב'-כו'

לצפייה במחשב MP3

עברית Français English

בישראל: 1-700-500-151

+972-3-6182313

ירושלים: רח' שרי ישראל 14

02-5003882

In U.S.A.: 1888 5MEOROT

(1888 563 6768)

In France:

01.42.41.14.01

חדש!

גם אתה יכול להנציח את יקירך

מהדורת "ובלכתך בדרך"

ולחשתתך בהחזקת 493 סיפורי דף יומי

הנלמדים מידי יום.

התקשר עוד היום

ואלפי דפי הגמרא

ילמדו לעילוי נשמת יקירך

לפרטים ניתן לפנות למשרדנו

03-6164725

שולחן ערוך - יו